Violetta Stawska, Marcin Weinkauf

Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe (stanowisko 1) i osada (stanowisko 2) w Kałdusie, pow. Chełmno, woj. Kujawsko-Pomorskie

Kompleks osadniczy w Kałdusie (ryc. 1) położony jest w obrębie krawędziowego, obniżonego denudacyjnie fragmentu wysoczyzny morenowej płaskiej (Kondracki 1994, s. 47), wznoszącej się około 50 metrów ponad dnem doliny Wisły. Stanowisko przylega do zbocza doliny Wisły oraz zbocza – rozcinającej morenę – dolinki erozyjnej. Obniżona wysoczyzna zbudowana jest z glin zwałowych (por. Niewiarowski 1968) i odsłaniających się utworów międzymorenowych. W dnie doliny w bezpośrednim sąsiedztwie jej zbocza położone jest jezioro Starogrodzkie – pozostałość dawnego ramienia Wisły (por. Chudziak 2000, s. 92).

Cmentarzysko w Kałdusie zostało odkryte w 1876 roku przez ówczesnego właściciela terenu – Kirschnera. Od tego momentu wielokrotnie było penetrowane w trakcie celowych badań, jak również przez licznych amatorów starożytności. W trakcie wieloletnich prac badawczych odsłonięto prawdopodobnie 450-550 grobów. Liczby tej nie można uściślić ze względu na brak pełnej dokumentacji z wszystkich prac prowadzonych w XIX oraz w początkach XX wieku.

Następny etap prac wykopaliskowych związany był z działalnością naukowo – badawczą Instytutu Archeologii i Etnologii UMK w Toruniu, który przeprowadził badania wykopaliskowe w miejscu najbardziej narażonym na ustawiczne niszczenie przestrzeni reliktowej[1]. Celem prac w trakcie dwóch pierwszych sezonów badawczych było uzyskanie podstawowych danych dotyczących cmentarzyska szkieletowego. W latach 1997-98 podjęto prace, których zadaniem było między innymi wykonanie planu sytuacyjno -wysokościowego stanowiska. Z uwagi na funkcjonujące „dzikie" wybierzyska piasku, początkowo badaniami objęto północny obszar stanowiska. W dalszej kolejności badaniami objęto rejon w południowo-zachodniej części stanowiska, lokalizując tam duże skupisko grobów zalegających na znacznej głębokości.

W czasie czterech sezonów wykopaliskowych przebadano powierzchnię 9,1 ara odsłaniając 262 obiekty różnego typu i charakteru oraz 144 groby szkieletowe (ryc. 2, 3). Stan zachowania materiału kostnego można określić jako słaby. Zadokumentowano 29 pochówków niekompletnych, w których orientację czaszki ustalono na podstawie układu pozostałych kości. W 17 grobach układ anatomiczny szkieletów był nieczytelny, a w czterech jamach grobowych nie stwierdzono występowania kości.

Ze względu na układ pochówków cmentarzysko w Kałdusie zaliczyć należy do powszechnych we wczesnym średniowieczu cmentarzysk rzędowych (por. Stawska, w druku). Rzędy biegną w przybliżeniu wzdłuż osi N-S. Odległości między grobami wynoszą średnio 0,5-1 m. Miejscami jednak dochodziło do wkopywania grobów

[1] Badania przeprowadził Zakład Archeologii Średniowiecza i Czasów Nowożytnych pod kierunkiem prof. dr hab. W. Chudziaka ze środków finansowych KBN-u (projekt nr 5 H01H 009 21), Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu oraz Towarzystwa Ubezpieczeniowego Allianz.

młodszych w już istniejące. Obowiązującym zwyczajem była orientacja jam grobowych wzdłuż osi E-W, z możliwym nieznacznym odchyleniem w kierunku N lub S. Zaledwie w pięciu przypadkach zmarli byli układani wzdłuż osi N - S, były to jednak wyłącznie pochówki dziecięce. W rzucie jamy grobowe miały kształt prostokątny o zaokrąglonych narożnikach. Długość ich zależała od wzrostu pochowanego osobnika. W przekroju miały kształt trapezowaty o płaskich dnach. Większość zmarłych składano bezpośrednio w ziemi. Zaledwie w dziewięciu przypadkach stwierdzono obecność kawałków drewna lub smug próchna biegnących wzdłuż szkieletu. Przy pięciu pochówkach znaleziono gwoździe żelazne. Elementy te mogą świadczyć o istnieniu konstrukcji drewnianych.

Zdecydowana większość pochówków posiada orientację zachodnią. Na 118 grobów,

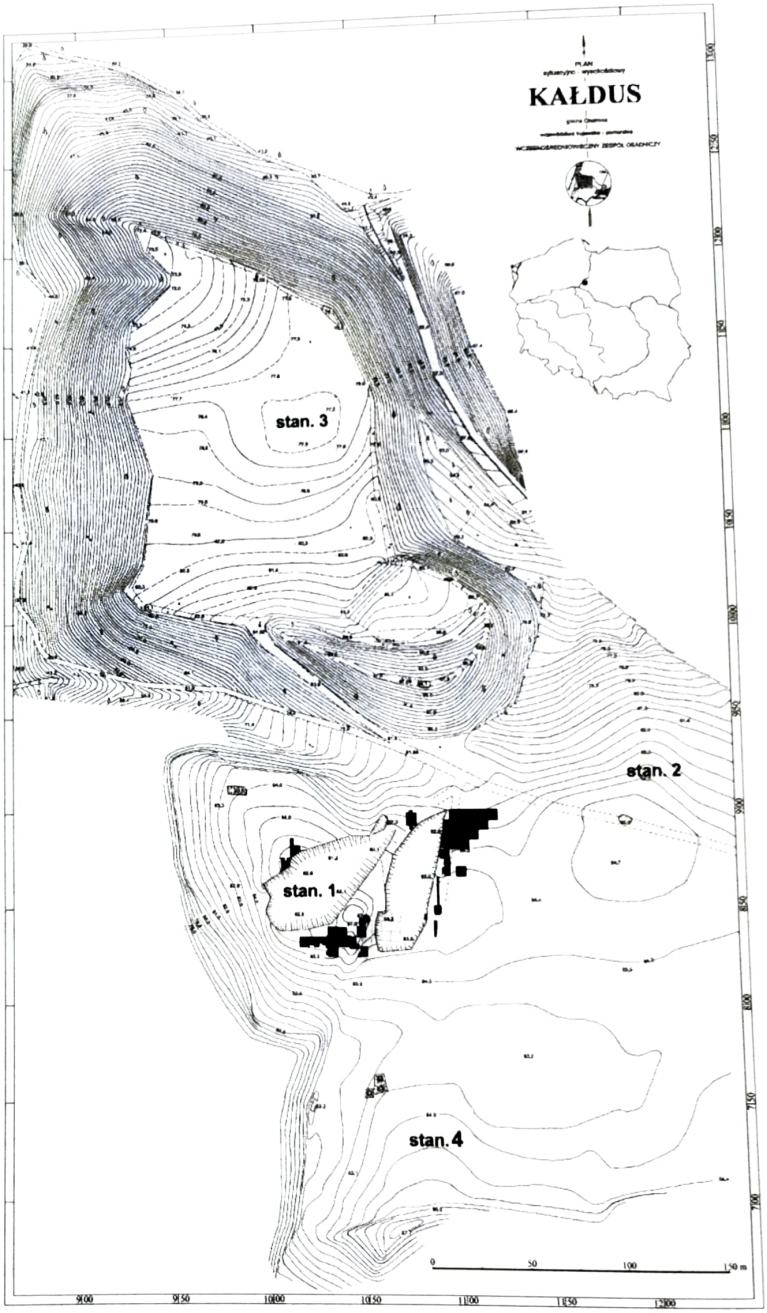

Ryc. 1. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Plan sytuacyjno – wysokościowy zespołu osadniczego z usytuowaniem wykopów archeologicznych z lat 1997-2000.

Abb.1 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Situations-Höhen-Plan des Siedlungskomplexes mit Anordnung der archäologischen Grabungen 1997-2000.

Ryc. 2. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Plan lokalizacyjny odkrytych grobów (część N stanowiska).

Abb.2 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Lokalisationsplan der freigelegten Gräber (nördlicher Teil des Standorts).

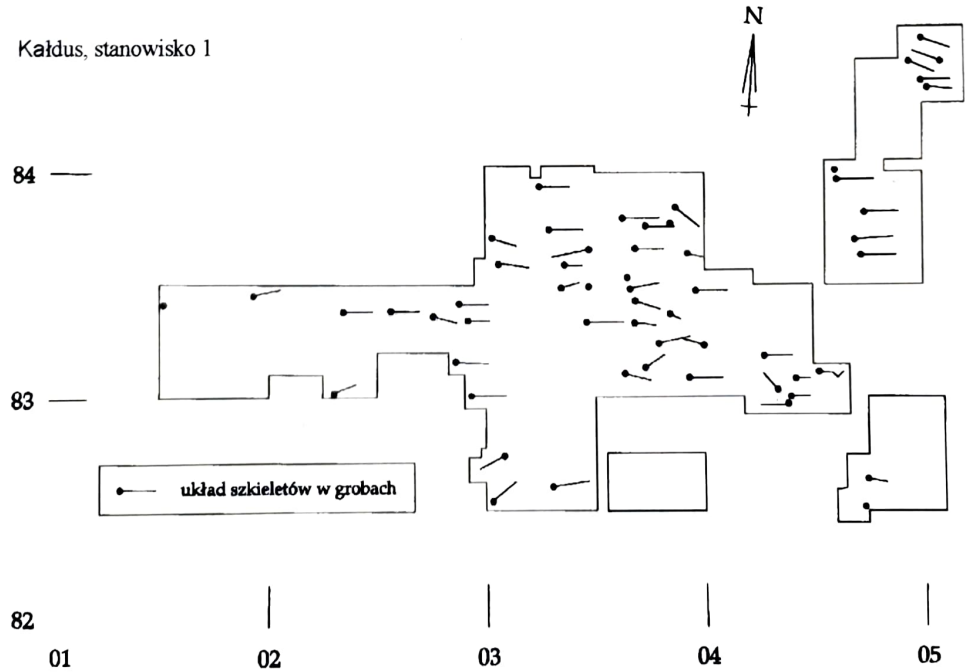

Ryc. 3. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Plan lokalizacyjny odkrytych grobów (część S stanowiska).

Abb.3 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Lokalisationsplan der freigelegten Gräber (südlicher Teil des Standorts).

Ryc. 4. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Udział procentowy zmarłych z uwzględnieniem ich płci.

Abb.4 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Prozentualer Anteil der Toten hinsichtlich ihres Geschlechts.

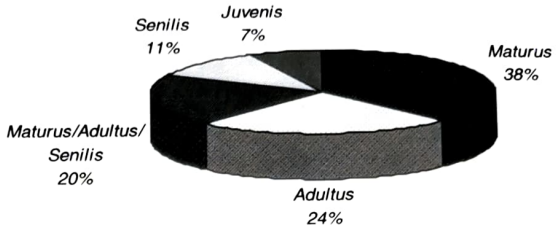

Ryc. 5. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Struktura wieku pochówków mężczyzn.

Abb.5 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Altersstruktur bei den Männerbestattungen.

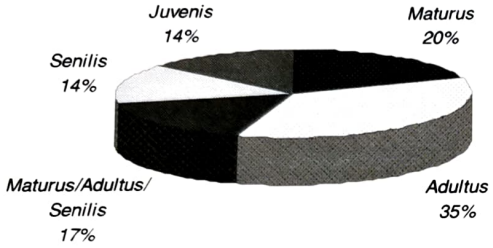

Ryc. 6. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Struktura wieku pochówków kobiet.

Abb.6 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Altersstruktur bei den Frauenbestattungen.

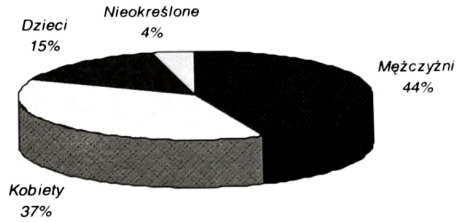

Ryc. 7. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Rozkład procentowy grobów z wyposażeniem z uwzględnieniem płci.

Abb.7 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Prozentuale Verteilung der mit Ausstattung versehenen Gräber hinsichtlich des Geschlechts.

w których układ szkieletu był czytelny, w 106 czaszki były zwrócone ku zachodowi. Zaledwie siedem zorientowanych było na wschód, a pozostałe pięć na południe lub północ.

Zmarłych wkładano do grobów w pozycji horyzontalnej, z wyprostowanymi kończynami górnymi i dolnymi. Kości kończyn górnych najczęściej leżały wyciągnięte wzdłuż szkieletu (35 grobów). W 15 przypadkach były wyprostowane, a kości dłoni jednej lub obydwu, spoczywały na miednicy. W ośmiu grobach zaobserwowano ugięcie w łokciu przynajmniej jednej kończyny górnej. Również w ośmiu jamach grobowych odsłonięto szkielety ze zgiętymi kośćmi kończyn dolnych.

Materiał kostny pozyskany z grobów, po wstępnej analizie antropologicznej, dostarczył danych dotyczących udziału procentowego mężczyzn i kobiet (ryc. 4) chowanych na cmentarzysku w Kałdusie, jak również struktury ich wieku (ryc. 5, 6). Ze względu na zły stan zachowania materiału osteologicznego badaniom poddano szczątki 127 osobników (Kozłowski 1997 -1999).

Oprócz materiału kostnego w 72 grobach odsłonięto przedmioty będące darami dla zmarłych (51,43%). Wyposażenie, na które składały się przedmioty codziennego użytku, ozdoby i części stroju, przedmioty związane z magią i kultem oraz pojedynczy okaz broni, znajdowano w pochówkach bez względu na wiek i płeć pochowanego osobnika (ryc. 7).

Najliczniejszą grupę zabytków występujących w grobach stanowią noże żelazne, w wielu przypadkach zachowane z fragmentami skórzanej pochewki wzmocnionej brązowymi okuciami. Znaleziono ich ogółem 49 sztuk. Odkryto je zarówno w grobach mężczyzn, kobiet jak i dzieci. Przy czym największą ich ilość zarejestrowano przy pochówkach mężczyzn. Najciekawszy,

zachowany w całości egzemplarz odsłonięto w grobie 109/99. Charakteryzował się on doskonałym stanem zachowania brązowego okucia skórzanej pochewki, zdobionej wybijanymi od wewnątrz punktami (ryc. 8). Główny motyw zdobniczy przedstawiający przeplatające się linie faliste przypominał wizerunek warkocza. Części pochewki zostały ze sobą scalone za pomocą kilku brązowych nitów. Na trzpieniu noża zachowały się pozostałości po wykonanej z drewna rękojeści.

Inną kategorią zabytków, występującą bardzo licznie na cmentarzysku są kabłączki skroniowe. Pojawiły się w 17 grobach w ilości 47 sztuk. Odsłonięto je w 16 pochówkach kobiet i w jednym dziecięcym. Ilość kabłączków znajdowanych w jednym grobie waha się od jednego do sześciu. Większość z nich stanowią okazy brązowe platerowane srebrem, brązowe i ołowiane.

Obok kabłączków dość licznie wystąpiły pierścionki (ryc. 9: a-e). Znaleziono ich ogółem 11 egzemplarzy. Osiem z nich pojawiło się w grobach kobiet, a trzy w grobach mężczyzn. We wszystkich przypadkach pierścionki wystąpiły pojedynczo. Wykonane były z brązu, czasem posrebrzanego, i bursztynu.

Kolejną grupę darów stanowią paciorki szklane. Wystąpiły w czterech grobach w liczbie od jednego do 1200 sztuk. W dwóch grobach dziecięcych ich liczba przekroczyła kilkaset okazów, w jednym – żeńskim – 1200 sztuk. Jedną z kolii odsłonięto w grobie dziecka – 46/97 (ryc. 10: a), zmarłego w wieku 7-14 lat *(infans II)*. Kolia składała się z ponad 400 paciorków szklanych, rozsypanych wokół czaszki i odcinka szyjnego kręgosłupa. Były to okazy jedno- i wielobarwne cylindryczne, płaskokuliste i stożkowate (ryc. 10: b).

W 10 grobach odsłonięto krzesiwa żelazne. Wszystkie należą do typu krzesiw prostokątnych, ogniwkowych. Dziewięć z nich znajdowało się w grobach męskich, a jedno w żeńskim. W egzemplarzu z grobu żeńskiego ogniwko

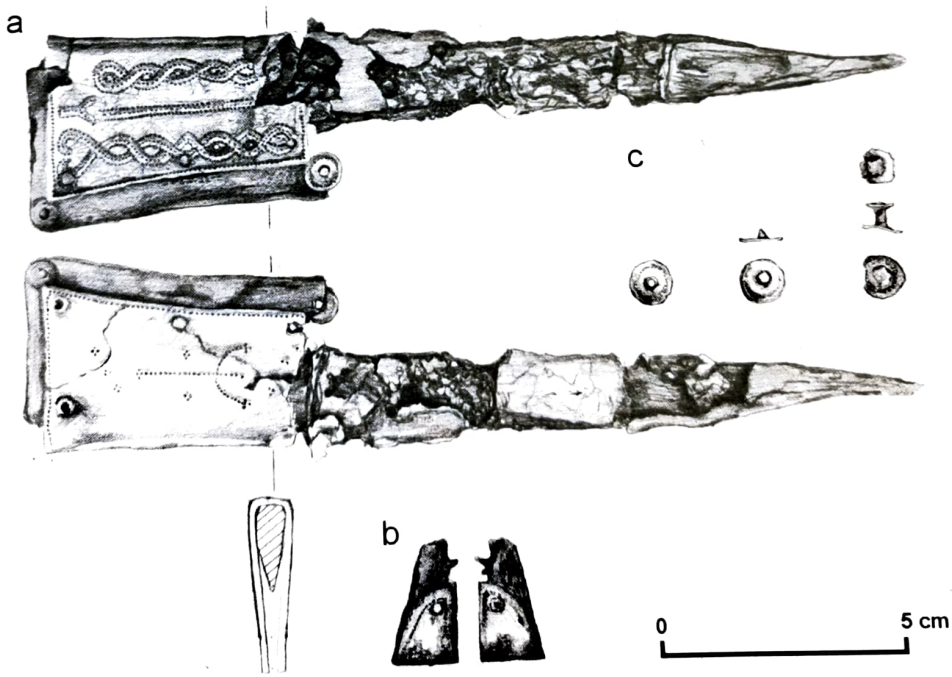

Ryc. 8. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Nóż żelazny z grobu 109 (obiekt 253):
a - nóż żelazny z brązowym okuciem skórzanej pochewki, b – fragment brązowego okucia, c – brązowe nity (rys. M. Wachnik).

Abb.8 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Eisenmesser aus Grab 109 (Objekt 253):
a - Eisenmesser mit bronzebeschlagenem Lederfutteral, b - Fragment eines Bronzebeschlags, c - Bronzeniete (Zeichn. W.Wachnik).

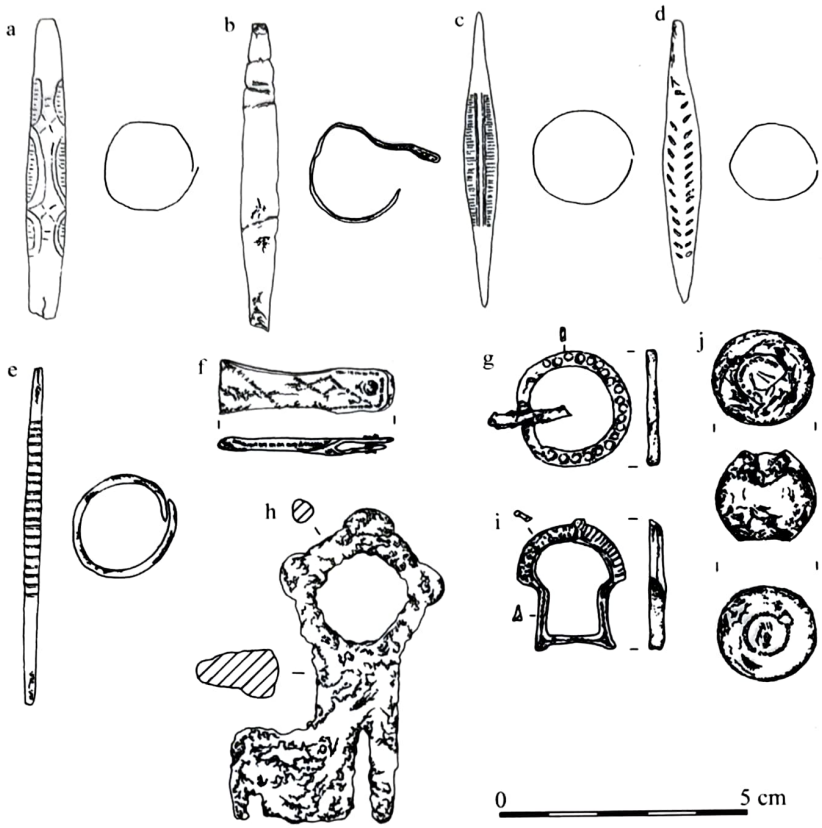

Ryc. 9. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Zabytki z obiektów oraz warstwy kulturowej: grób nr 56 (a); grób nr 101 (b); grób nr 68 (c); grób nr 59 (d); grób nr 97 (e); grób nr 100 (f); grób nr 130 (g); powierzchnia (h); obiekt nr 406 (i); warstwa nr 18 (j).
Zabytki: a-e – pierścionki brązowe; f – brązowe okucie pasa; g, i – brązowe sprzączki; h - klucz żelazny; j - odważnik brązowy.

Abb.9 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Aus den Objekten und Kulturschichten stammende historische Funde: Grab Nr.56 (a), Grab Nr.101 (b); Grab Nr.68 (c); Grab Nr.59 (d); Grab Nr.97 (e); Grab Nr.100 (f); Grab Nr.130 (g); Fläche (h); Objekt Nr.406 (i); Schicht Nr.18 (j).
Hist.Gegenstände: a-e Bronzeringe; f - Gürtelbeschläge aus Bronze; i - Bronzespangen; h - Eisenschlüssel; j - Bronzegewicht.

wypełnione jest dwoma woltowo zwiniętymi taśmami żelaznymi tworzącymi ażur (ryc. 11: h). W dwóch jamach grobowych razem z krzesiwami i nożami wystąpiły osełki z piaskowca. Ogółem pojawiły się w czterech grobach.

Inne przedmioty odnotowano w niewielkich ilościach. Należą do nich przęśliki, dwa wykonane z gliny, jeden z łupku wołyńskiego. Wszystkie wystąpiły w grobach kobiecych. Przy pochówkach żeńskim i dziecięcym odsłonięto intencjonalnie złożone naczynia ceramiczne, ustawione w okolicach stóp.

Ponadto znaleziono jeszcze brązowe okucie pasa (ryc. 9: f), brązowe sprzączki (ryc. 9: g, i), żelazny grot strzały, klucz żelazny (ryc. 9: h), odważnik brązowy (ryc. 9: j) i srebrny brakteat odkryty w grobie 41/97, w którym pochowano mężczyznę w wieku 35 – 55 lat *(maturus)*. Na monecie widniał napis Angel 9, umieszczony między dwiema równoległymi liniami wykonanymi puncą perełkową. Nad nim widoczny jest, wykonane tą samą techniką, postać anioła. Monetę wydatowano na lata 20- te XIII wieku (Musiałowski, w druku).

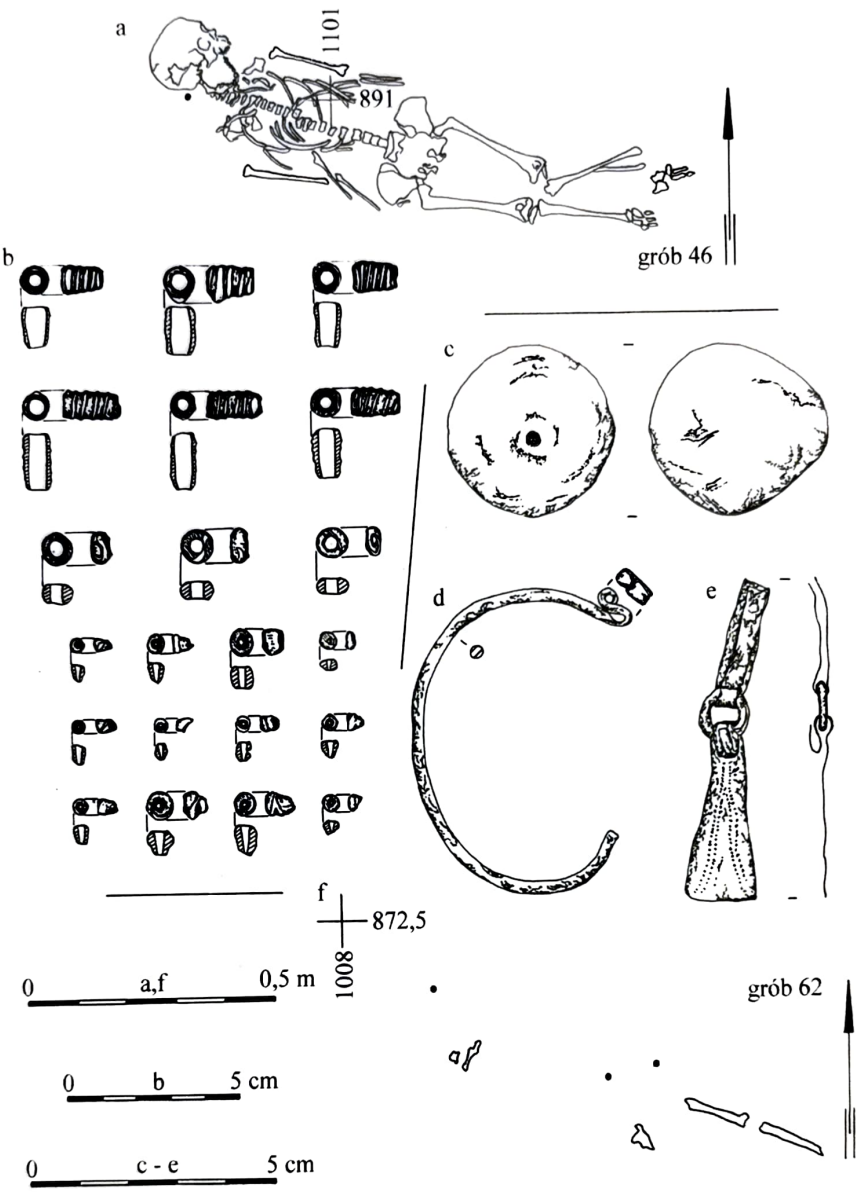

Ryc. 10. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Groby szkieletowe z wyposażeniem: grób nr 46 (a-b); grób nr 62 (c-f). Wyposażenie: b – paciorki szklane; c – grzechotka; d – kabłączek skroniowy; e – zawieszka trapezowata.

Abb.10 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Skelettgräber mit Ausstattung: Grab Nr.46 (a-b); Grab Nr.62 (c-f). Ausstattung: b - Glasperlen; c - Klapper; d - Stirnbügel; e - trapezförmiger Anhänger.

Spośród odsłoniętych grobów na szczególną uwagę zasługuje silnie zniszczony, określony jako pochówek dziecka w wieku około 4 lat, grób 62/98 (ryc. 10: f). Cechą wyróżniającą pochówek było jego bogate wyposażenie. W miejscu, gdzie powinna znajdować się czaszka odsłonięto brązowy kabłączek skroniowy (ryc. 10: d) oraz około 442 paciorki szklane[2]. Paciorki zaklasyfikowano do form prostych, wykonanych w technice nawijania, głównie ze szkła koloru żółtego

[2] Kolia z paciorków szklanych z grobu 62/98 pozostaje w trakcie opracowywania techniczno-technologicznego oraz rysunkowego w IAiE UMK w Toruniu.

i zielonego. W miejscu występowania kości żeber odkryto, wykonaną z gliny o barwie szarawej grzechotkę z umieszczonym w jej środku prawdopodobnie kamyczkiem (ryc. 10: c). Na powierzchni widoczne były pozostałości zielonkawego szkliwa. W okolicy miednicy znaleziono brązową zawieszkę trapezowatą (ryc. 10: e), stanowiącą część pasa, z którego zachowały się jedynie fragmenty brązowego okucia.

Do wyjątkowych znalezisk w skali nekropoli kałduskiej zaliczyć należy również grób 90/98 (ryc. 11: a), w którym pochowano kobietę zmarłą w wieku 22 - 35 lat *(adultus)*. Na jej czaszce odsłonięto 2 kabłączki skroniowe (ryc. 11: b, c) oraz opaskę (czółko) z włókien lnianych o splocie, w którym na dwie nici osnowy przypadała jedna nić wątku. Wokół czaszki zadokumentowano około 1200 paciorków szklanych[3], a na paliczku kończyny górnej pierścionek brązowy (ryc. 11: d). Poniżej lewej kości przedramienia odkryto nóż żelazny (ryc. 11: e) w pochewce z brązowymi okuciami (ryc. 11: f). Ponadto w wypełnisku jamy grobowej odsłonięto 5 gwoździ żelaznych, użytych prawdopodobnie do łączenia drewnianych konstrukcji trumny oraz bliżej nieokreślony przedmiot brązowy.

Interesująco przedstawia się sytuacja stratygraficzna w obrębie grobów 16/97 i 19/97 (ryc. 11: l). Jama grobu 16 została wkopana we wcześniej istniejący grób 19. W grobie starszym pochowano kobietę, którą wyposażono w żelazny nóż (ryc. 11: j), krzesiwo ażurowe (ryc. 11: h) oraz pierścionek z posrebrzanego drutu brązowego (ryc. 11: g). W pochówku młodszym wystąpił szkielet mężczyzny, przy którym odkryto nóż żelazny z zachowanym brązowym okuciem pochewki (ryc. 11: i, k).

Za szczególnie cenne odkrycie należy uznać interpretowany jako rów obiekt 126/98. Biegł on wzdłuż wschodniej krawędzi cmentarzyska i prawdopodobnie rozgraniczał miejsce spoczynku zmarłych (strefy sacrum) od otaczającego świata doczesnego (strefy profanum). Początek funkcjonowania obiektu 126 wyznaczają chronologicznie najmłodsze groby uchwycone na skraju wschodniej części cmentarzyska. Pochówki te zostały zniszczone przez obiekt 126.

Oprócz reliktów wczesnośredniowiecznego cmentarzyska natrafiono na ślady osadnictwa począwszy od neolitu po wczesne średniowiecze. Na całej powierzchni stanowiska wystąpiły liczne obiekty o zróżnicowanej funkcji mieszkalnej czy gospodarczej.

W trakcie prowadzonych prac rozpoznano w jego zachodniej części, na krawędzi zbocza dolinki erozyjnej obiekt (244/98) o charakterze mieszkalnym. Zarys jamy zbliżony był do czworokąta, o wymiarach około 4,3 x 3,8 m i głębokości 1,12 m. W północno-zachodnim narożniku obiektu zlokalizowano czworokątne palenisko. Tworzyła je warstwa przepalonych kamieni ułożonych bezpośrednio na ilastym podłożu. W części północno-wschodniej obiektu odsłonięto zbliżony do prostokąta korytarzyk. W trakcie eksploracji zadokumentowano ślady po konstrukcji słupowej tego budynku. Odkryty negatyw jamy posłupowej (obiekt 408) stanowił podstawę najprawdopodobniej dwuspadowego dachu. Z uwagi na charakter obiektu oraz w oparciu o analizę technologiczno-stylistyczną występującego materiału ceramicznego okres funkcjonowania półziemianki ustalono na okres od 2 poł. X do przełomu X i XI wieku (por. Weinkauf, w druku).

W pobliżu wyżej opisanej jamy odsłonięto obiekt (407/00) najprawdopodobniej o funkcji gospodarczej. Chronologię jego określono na podstawie materiału ceramicznego na wiek XI. Z obiektu pozyskano liczny materiał paleobotaniczny.

Obserwacje chronologiczne poczynione w stosunku do zadokumentowanego fragmentu osady pozwalają ustalić okres jej funkcjonowania na 2 połowę X – XI wiek. Na skraju wcześniej funkcjonującej osady wczesnośredniowiecznej miało miejsce założenie cmentarza. Chronologię użytkowania tej części cmentarzyska wstępnie

[3] Kolia z paciorków szklanych z grobu 90/98 pozostaje w trakcie opracowywania techniczno-technologicznego oraz rysunkowego w IAiE UMK w Toruniu.

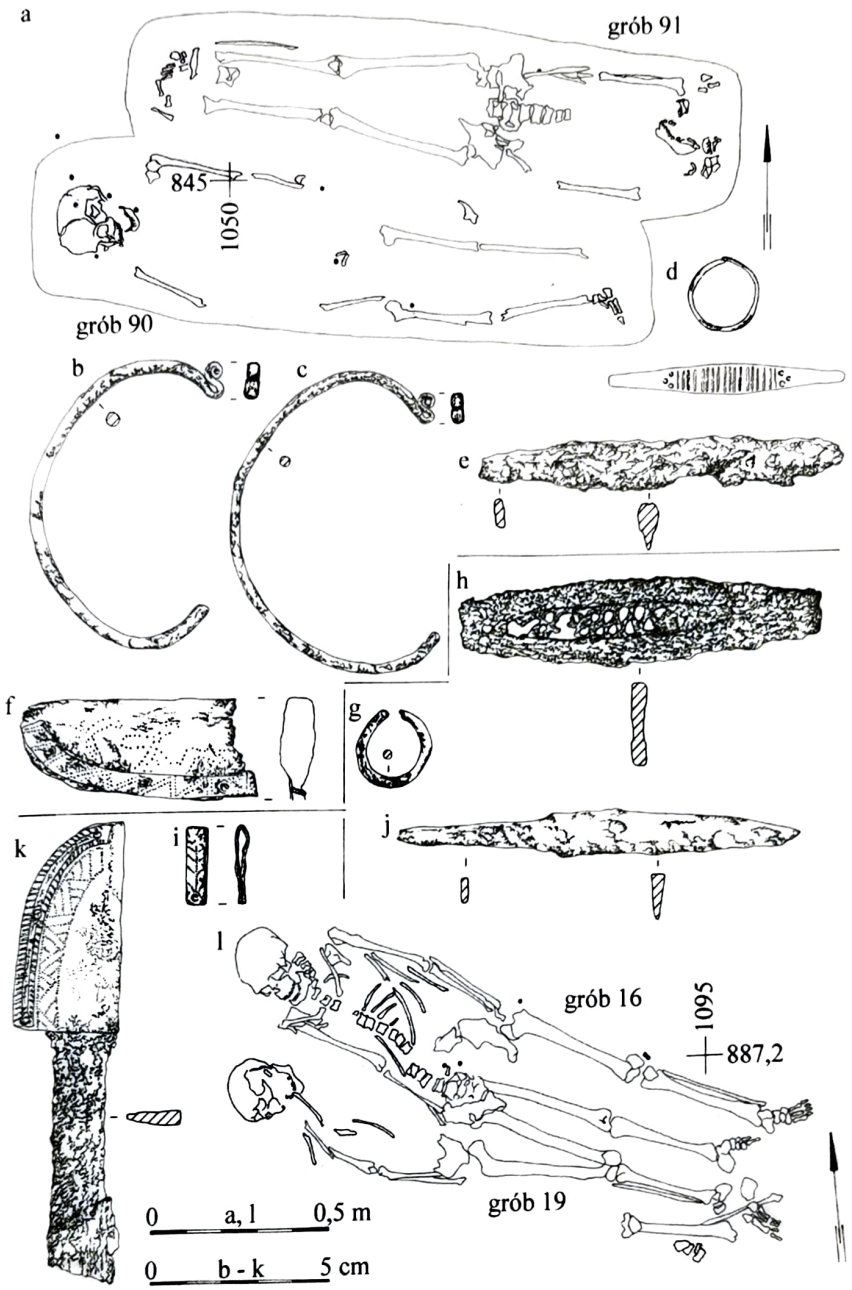

Ryc. 11. Kałdus, gm. Chełmno, stanowisko 1. Groby szkieletowe z wyposażeniem: groby nr 90-91 (a - f); grób nr 19 (g, h, j, l); grób nr 16 (i, k, l). Wyposażenie: b, c – kabłączki skroniowe; d, g – pierścionki brązowe; e, j – noże żelazne; f, i – brązowe okucia skórzanej pochewki noża; h – krzesiwo żelazne; k – nóż żelazny z brązowym okuciem skórzanej pochewki.

Abb.11 Kaldus, Gemeinde Chełmno, Standort 1. Skelettgräber mit Ausstattung:Gräber Nr.90-91 (a-f); Grab Nr.19 (g.h.j.l); Grab Nr.16 (i,k,l). Ausstattung: b,c - Stirnbügel; d,g - Bronzeringe; e,j - Eisenmesser; f,i - Bronzebeschläge des Lederfutterals; h - Eisenfeuerzeuge; k - Eisenmesser mit bronzebeschlagenem Lederfutteral.

można ustalić na wiek XII i początek XIII. Świadczyć o tym może dość jednolita orientacja i układ pochówków. Obecność w materiale zabytkowym kabłączków o średnicy wewnętrznej przekraczającej 5 cm oraz srebrny brakteat z pierwszej ćwierci XIII wieku potwierdzają te ustalenia. Należy jednak uwzględnić możliwość istnienia wcześniejszych grobów na tym cmen-

tarzysku. Dotyczyłoby to zwłaszcza jego północno-zachodniej części, gdzie odkryto pochówek z grzechotką oraz skąd najprawdopodobniej pochodzą bogato wyposażone groby z badań niemieckich.

Można przypuszczać, że cmentarz był wykorzystywany przez ludność zamieszkującą pobliski gród oraz usytuowaną w tym okresie zapewne od strony północno-zachodniej osadę. Na obecnym etapie badań za wcześnie jest wyciągać wnioski odnośnie wielkości i zróżnicowania populacji użytkującej nekropolię.

LITERATURA

Chudziak W.
2000 Wyniki badań weryfikacyjnych i rozpoznawczych na ziemi chełmińskiej, [w:] Osadnictwo i architektura ziem polskich w dobie zjazdu gnieźnieńskiego, Warszawa, red. A. Buko i Z. Świechowski, s. 85-100.

Kondracki J.
1994 Geografia Polski: mezoregiony fizyczno-geograficzne, Warszawa.

Kozłowski T.
1997 Wstępne opracowanie antropologiczne szczątków kostnych ze stanowiska archeologicznego w Kałdusie, woj. bydgoskie, Toruń.

1998 Wstępne opracowanie antropologiczne szczątków kostnych ze stanowiska archeologicznego w Kałdusie, woj. bydgoskie (sezon 1998), Toruń.

1999 Wstępne opracowanie antropologiczne szczątków kostnych ze stanowiska archeologicznego w Kałdusie, woj. bydgoskie (sezon 1999), Toruń.

Musiałowski A.
w druku Angel 9 – nowy brakteat z ziem polskich, Toruń.

Niewiarowski W.
1968 Zarys rozwoju środowiska geograficznego okolic Chełmna, [w:] Dzieje Chełmna i jego regionu. Zarys monograficzny, red. M. Biskup, Toruń, s. 9-35.

Stawska V.
w druku Cmentarzyska wczesnośredniowieczne z ziemi chełmińskiej w świetle najnowszych badań, [w:] Studia nad osadnictwem średniowiecznym ziemi chełmińskiej, t. 5, Toruń, red. W. Chudziak.

Weinkauf M.
w druku Wczesnośredniowieczna półziemianka z Kałdusa, pow. Chełmno, woj. kujawsko-pomorskie, stanowisko 1, [w:] Studia nad osadnictwem średniowiecznym ziemi chełmińskiej, t. 4, Toruń, pod red. W. Chudziaka.

V.Stawska, M.Weinkauf

Das frümittelalterliche Skelettgräberfeld (Standort 1) und die Siedlung (Standort 2) in Kaldus, Kreis Kulm (Chełmno), Kujawisch-Pommersche Wojewodschaft

Zusammenfassung

Der Siedlungskomplex in Kaldus (Abb.1) liegt im Bereich eines durch Denutation gesenkten Randfragments einer flachen Moränenanhöhe. Der Standort grenzt an die Hänge des Weichsel-Tals sowie die Hänge eines von der Moräne durchschnittenen Erosionstälchens. Die gesenkte Anhöhe besteht aus Sedimentlehmen und sich deutlich abzeichnenden Mittelmoränengebilden. Am Fuße des Tals, in unmittelbarer Nachbarschaft von dessen Hängen, ist der Starogrodzki-See, der Überrest eines einstigen Weichselarms, gelegen.

Das Gräberfeld von Kaldus wurde 1876 entdeckt. Im Verlaufe von langjährigen Forschungsarbeiten legte man etwa 450-550 Grabstätten frei. In den Jahren 1997-2000 führten die Mitarbeiter des Instituts für Archäologie und Ethnologie der Nikolaus-Kopernikus-Universität in Thorn (Toruń) Ausgrabungsuntersuchungen an der am meisten von unentwegter Zerstörung bedrohten Stelle des Reliktgeländes durch.

Im Verlaufe von drei Ausgrabungssaisons untersuchte man ein Gelände von 9,1 Ar, wobei 262 Objekte unterschiedlichen Typs und Charakters sowie über 140 Skelettgräber (Abb.2, 3) freigelegt wurden. Der Erhaltenszustand des Knochenmaterials kann als mangelhaft eingeschätzt werden.

Hinsichtlich der Grabstättenanordnung ist das Gräberfeld von Kaldus zu den Reihengräberfeldern zu zählen. Die Reihen verlaufen annährend entlang der Nord-Süd-Achse. Es war Sitte, die Grabhöhlen entlang der Ost-West-Achse auszurichten, wobei geringe Abweichungen in Richtung Norden oder Süden durchaus möglich waren. Die Grabhöhlen waren im Schnitt rechteckig und hatten abgerundete Ecken. In gerade mal neun Fällen wurde das Vorhandensein von Holzstücken oder am Skelett entlang verlaufenden Moderstreifen registriert. Die überwiegende Mehrheit der Bestattungen ist nach Westen hin ausgerichtet.

Nach einer ersten Analyse lieferte das den Gräbern entnommene Knochenmaterial Informationen bezüglich des prozentualen Anteils von auf dem Gräberfeld in Kaldus beerdigten Männern und Frauen (Abb.4) wie auch Angaben zu deren Altersstruktur (Abb. 5, 6). Hinsichtlich des mangelhaften Zustandes des osteologischen Materials untersuchte man die Überreste von insgesamt 127 Personen.

Neben Knochenmaterial wurden in etwa 70 Gräbern Gegenstände freigelegt, die Gaben für die Toten dargestellt hatten. Auf Grabausstattung, die aus Gegenständen des täglichen Bedarfs, Schmuck und Kleidungsteilen, mit Magie und Kult verbundenen Dingen sowie in einem Fall einer Waffe bestand, stieß man in den Gräbern ungeachtet des Alters und Geschlechtes der jeweils bestatteten Person (Abb.7).

Die größte Gruppe von in den Gräbern auftretenden Fundstücken bildeten Eisenmesser (49 Stück), die sowohl in den Grabstätten von Männern und Frauen wie auch von Kindern entdeckt worden waren. Das interessanteste und in seiner Ganzheit erhalten gebliebene Exemplar stammt aus Grab 10/99. Es zeichnete sich durch den ausgezeichneten Erhaltenszustand des Bronzebeschlags des mit von innen durchgedrückten Punkten verzierten Lederfutterals (Abb.8) aus. Weitere Kategorien von auf dem Gräberfeld auftretenden historischen Gegenständen waren u.a. Stirnbügel (47 Stück), versilberte und aus Bernstein bestehende Fingerringe (11 Stück), Glasperlen, Eisenfeuerzeuge

(darunter ein mit kunstvoll gewickelten Bändern angefülltes Exemplar), Spulen, Gürtelbronzebeschläge, ein Bronzegewicht und ein silberner Brakteat.

Als besonders wertvolle Entdeckung sollte das als Graben interpretierte Objekt 126/98 angesehen werden. Dieser Graben verlief am Ostrand des Gräberfeldes entlang und trennte höchstwahrscheinlich den Ort der ewigen Ruhe (strefa sacrum) vom Diesseits (strefa profanum) ab. Im Verlaufe der Arbeiten entdeckte man im westlichen Teil des Friedhofs, am Rand des Talhangs, ein Erosionsobjekt (244/98) von Wohncharakter. Hinsichtlich des Objektcharakters sowie auf Grundlage einer technologisch-stilistischen Analyse, der das dort aufgetretene keramische Material unterzogen worden war, konnte der Nutzungszeitraum der Erdhöhle auf die zweite Hälfte des 10. sowie das 11. Jahrhundert angesetzt werden.

In unmittelbarer Nähe der beschriebenen Höhle wurde ein Objekt freigelegt (407/00), das höchstwahrscheinlich eine wirtschaftliche Funktion erfüllt hatte.

Auf Grundlage des keramischen Materials wurde es auf das 11. Jahrhundert datiert. Aus dem Objekt konnte zahlreiches paläobotanisches Material gewonnen werden.

Chronologische Beobachtungen bezüglich des dokumentierten Siedlungsfragments ermöglichen, die Zeit des Bestehens dieser Siedlung auf die zweite Hälfte des 10. und das 11. Jahrhundert anzusetzen. Die Nutzungschronologie dieses Gräberfeldes kann zunächst auf das 12. und den Beginn des 13. Jahrhunderts festgesetzt werden.